

Teppo Korhonen

Rakennustaitteen seuran ensimmäinen puurakennuspalkinto Alfred Kolehmaiselle

Puu rakennusmateriaalina on ikimuistoinen. Pohjoisella havumetsävyöhykkeellä sitä näytään käytetyn aluksi pääosin konstruktiivisiin kantaviin rakenteisiin, mutta viimeistään kansainvaellusajalta lähtien meilläkin myös tiiviinä seinärakenteena. Hongan luontainen suoruus, helppo työstettävyys, hyvä lämmöneristyskyky ja huonoon kuntoon menneiden rakenteiden kätevä uusittavuus olivat tekijöitä, jotka edesauttoivat salvosrakennusten omaksumista laajaan käyttöön koko Pohjoisen havumetsävyöhykkeen alueella. Hirsitalosta tuli vallitseva asuntomuoto Suomeenkin yli tuhanneksi vuodeksi.

Kun se tieteenala, jonka piiriin kansaomaisten rakennusten ja asumisen tutkimus kuuluu, siis kansatiede, rantautui Suomeen 1870-luvulla, lankesi kuin luonnostaan, että juuri rakennuskulttuuri oli se sarka, jota tieteenalan johtavat tähdet ryhtyivät kyntämään.

Suomen kuullessa vielä Venäjän valtakuntaan vertaili Axel Olai Heikel suomalaisten, virolaisten, mordvalaisten ja tseremissien asuntoja. Elettiin kehitysopin kulta-aikaa ja se oli johtavana ajatuksena myös Heikelin esityksessä. Hänen seuraajansakin, professori U. T. Sirelius ennätti sukukansojen pariin kenttätöihin etsimään kaikkein alkeellisimpia Suomen heimon asumuksia obinugrialaisten parista. Maamme itsenäistyttyä ja itärajan sulkeuduttua mahdollisuudet itäisiin kenttätöihin katosivat, ja katse käännettiin omaan maahan. Sukukansojen sijaan tulivat 1920-luvun suurien teorioiden, nimittäin kulttuuripi-

riopin ja funktionalismin myötä heimoalueidemme rakennuskanta. Kustaa Vilku-
na tutki Varsinais-Suomen, Albert Hämäläinen Keski-Suomen eli Hämeen ja Toivo Vuorela Etelä-Pohjanmaan kansanrakennuksia. Aikansa elettyään tämäkin tutkimusnäkökulma näivettyi. Tilalle nousi yksittäisten rakennuskulttuurin ilmiöiden perusteellinen historiallinen ja alueellinen selvitys. Tässä vaiheessa astui parrasvaloihin myös Alfred Kolehmainen.

Toimiessaan Kansallismuseon kansatieteellisellä osastolla amanuenssina hän vaikutti ratkaisevasti kenttätöidensä ja loistavan piirustustaitonsa kautta siihen, millaiseksi professori Niilo Valosen monumentaalitutkimus suomalaisten asuinrakennusten historiasta muotoutui. Tästä kirjasta nimeltä Zur Geschichte der finnischen Wohnstuben on turha hakea Alfred Kolehmaiselta nimeä. Suurilla profeetoilla oli vielä tuolloin yleismaailmallisena tapana ”unohtaa” alaistensa panos; esimiesten saavuttaman kunnian säteilyn katsottiin kirjastavan riittävästi myös alaisten elämää.

Perinteisestä rakentamis- ja asumistavasta kiinnostuneiden tietoisuuteen Alfred Kolehmainen tuli teoksella Talonpoikaistalo vuonna 1980. Siinä kuvattiin mitta- ja havainnepiirroksin sekä Veijo Laineen ottamin valokuvien edustavia pihapiirejä eri puolilta maatamme. Liioittelematta voidaan mielestäni sanoa, että se kiinnitti valvutun kansanosan katseen pitkästä aikaa talonpoikaisen rakennustaitemme arkisen miljöön parhaisiin saavutuksiin. Samalla se täytti sitä aukkoa, joka aiemmilta

Luopiolinen, Raiskio

Talo sijaitsee Ammatsjärven rannalla, jonne Raiskion torpan maat raivattiin joskus 1500-luvun lopulla. Runsoista kivikauden löydöistä päätellen alueella on asuttu hyvin kauan. Pihapiirissa on mm. kolme eri-ikäistä savupiippua.

tutkijoilta oli jäänyt heidän kiinnitettyä katseensa vain muutamissa maakunnissamme käytössä olleisiin rakennustyyppeihin.

Oivallisen esimerkin yhden pihapiirin rakennuskannan syvätkimuksesta Alfred antoi kirjassaan Valtimon Murtoaarasta (1976). Sitten seurasi muutama teos, joilla oli todella kysyntää. *Aitta* (1983), talonpojan pankki ja kauppiaan talouden selkäranka on kautta aikojen ollut kirvesmiehen käyntikortti ja siitä syystä monesti se rakennus, joka viimeksi säilyi moderniin rakennuskulttuuriin muutoin mieltyneen isännän pihamaan vaiheilla. Kolehmainen esitteli kymmenet aittatyyppimme ja sijoitti ne maantieteellisille alueilleen. Kun talonpoikaisten asuinrakennusten hyvät ominaisuudet alettiin vähitellen oivaltaa, tarvittiin restauroijien käyttöön aineistoa, joka kertoi esimerkiksi perinteisistä tulisi-

jatyypeistä. Tähän saumaan iski Alfred Kolehmainen teos *Suomalaiset uunit* (1981).

Todellista pioneerityötä merkitsi tutkielma *lukoista* (1988), jonka tiukan teettellinen versio puulukkojen osalta on ilmestynyt vuosikirjassa Suomen Museo ja laajempi, kansainvälistä vertailumateriaalia sisältävä Lukkoperinne-kirja muutamaa vuotta myöhemmin.

Alfredin skaala puurakentamisperinteen dokumentoijana ja tutkijana ulottuu *pyynti- ja paimentolaiskulttuurin* primitiivisistä rakennelmista (1990) ja rakennuksista hienoimpiin kansanomaisen puurakennustaitomme helmiin asti. Tarkkana analysoijana tutkija on tavoittanut kirvesmiesperinteestä mm. salvosmuodon, jota ei löytynyt U.T. Sireliuksen useita kymmeniä nurkkamuotoja esitelleessä kyselyssä. Jos olisimme luonnontieteiden puolella, riittäisi tällainen löytö säilyttämään kuvaa-

jansa nimen ikuisiksi ajoiksi ns. auktorina.

Kolehmaisena monen kirjan aineisto on poikunut painotuotteen rinnalleen myös *näyttelyin*, jolla aiheeseen on saatu kiinnitettyä enemmän huomiota kuin pelkällä teoksen julkaisemisella. Piirros- ja valokuvanäyttelyitä on syntynyt mm. Lapin kultakämpistä ja lukkoperinteestä. Jotkut näyttelyistä ovat päässeet myös ulkomaiseen levitykseen.

Alfred on myös persoonallinen ja yllättäviäkin rinnastuksia löytävä *esitelmöitsijä*, joka tunnetaan monipuolisen kielitaitonsa ansiosta maamme rajusten ulkopuolella täkäläisen rakennusperinteen eksperttinä.

Tarkan rakennusten dokumentoijan ohella mestari on toisinaan ottanut käteensä myös siveltimen ja päästänyt *taitelijajieslunsa* irti, joskus jopa siten, että esimerkiksi sama vesimylly on ikuistettu naturalismin, impressionismin, kubismin ja ties minkä ismin hengessä. Näitä ripustuksia on ollut yleisön ihailtavana ja ihmeteltävänä ainakin ravintola Holvarin seinillä Helsingissä.

Alfred kuuluu siihen Muinaistieteellisen toimikunnan ja sen seuraajan Museoviraston tutkijapolveen, jolle ei sekuntikello vielä käynyt kenttätyömatkojen yhteydessä. Tulosta syntyi yhtä hyvin virka-aikana kuin sen jälkeenkin illalla ja viikonloppuisin. Kohteeseen ja sitä hallitsevaan isäntäväkeen oli aikaa tutustua. Joviaalilla hahmollaan ja avoimella luonteellaan Alfred sai nopeasti juronkin isäntäväen pehmenemään. Se ei kuitenkaan estänyt sitä, etteikö matkoilla olisi sattunut myös monenlaisia kommelluksia, kuten voimme muistelmakirjastesta lukea.

Kaikkienasa Alfred Kolehmaisella on kestävä ansio suomalaisten kansanrakennusten dokumentoijana ja tutkijana. Tekisi mieli rinnastaa hänet tämän talon, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston toiseen suureen poikaan Lönnrotin ohella, nimittäin Samuli Paulaharjuun, jonka runsas karjalaisia rakennuksia koskeva dokumenttiaineisto on Seuran arkiston hel-

miä ja osin sittemmin julkaistukin kaikkien saataville.

Alfredkaan ei ole kätkenyt tietoaan suppealevikkisiin tieteellisiin sarjoihin, vaan on omistautunut henkisen pääomansa ja kättensä töiden jakamiseen sellaisia kanavia pitkin, joilla on parempi mahdollisuus saavuttavat tätä tietoa janoava yleisö. Tässä hän on onnistunut. Ei tarvitse kuin kävellä minkä tahansa kuntamme kirjastoon, niin voi vakuuttua, että Alfredin teokset ovat niitä, jotka puhuttelevat rakennusperinteestä kiinnostunutta yleisöä. Useimmiten kirjat ovat lainassa, jos eivät sattumoisin ole, ne odottavat käytöstä kuuluneina hyllyssä seuraavaa tarvitsijaansa.

Tänä päivänä, puurakentamisen eläessä meillä toista tulemistaan, on hyvin luontevaa ja paikallaan muistaa henkilöä, joka ei ole hetkeäkään epäillyt sen mielekkyyttä ja joka on omistanut suurimman osan aikuisesta elämästään puurakentamisperinteemme tallentamiseen ja siitä valistamiseen.

Dosentti Teppo Korhosen puhe Alfred Kolehmaiselle 25.9.2001 puurakennuspalkinnon luovutuksen yhteydessä-

Puurakennuspalkinto

Rakennustaiteen seuran Puurakennuspalkinto-rahasto perustettiin vuonna 2000. Rahaston varoista jaetaan yksi tai useampi palkinto yksityiselle henkilölle, joka innovatiivisella tavalla vaikuttaa puurakennustaiteen edistämiseksi ja sen suojelemiseksi. Rahastoa hoitaa Rakennustaiteen seuran johtokunta, joka myös päättää palkinnon jakamisen periaatteista.

Rahaston peruspääoman muodostavat ne maksut, jotka maksettiin Rakennustaiteen seuran tilille arkkitehti, professori Erik Kråkströmin 80-vuotispäivän johdosta. Rahastoa voidaan kartuttaa maksuin ja lahjoituksin sekä rahaston tuotoin.

Ensimmäinen puurakennuspalkinto jaettiin tänä vuonna. Sen sai tutkija, filosofian maisteri Alfred Kolehmainen.